

Gerőcs Péter

A névtelen diagnoszta

Egy olyan portré megrajzolására készülök, melynek alanya bár tökéletes kontúrokat, éles és – reményeim szerint – plasztikus körvonalakat kap, az ábrázolás pontossága anonimitással fog együtt járni. Fogadjuk ezt el; nem is lehet vele semmi gondunk, hiszen a portré lényege az egyszerűségben és szűkös képkivágatban felsejlő általánosabb, vagyis totálisabb nézőpont, a pillanat síkjában meglapuló időbeli mélység. Ám a vonásokban éppen ez érdekkel minket: az általuk kifejezhető univerzálék egyénített alakzata. Minden személyiségjegyet általános, de a jegyek elrendeződése a személyiség egészében egyedi.

Sietve megsúgom az olvasónak, ha nem lett volna eddig is a napnál világosabb: a portré már javában készül. Egyesek ezen a ponton talán tippelni is bátrak, ám őket figyelmeztetem, hogy sietségükkel elvétették az elméleti lényegét, ami pedig az, hogy a névtáblát nem szórakozásból vagy játékos csínytevésekből tartottuk le, hogy a legügyesebb és leggyorsabb rántsa le róla a leplet, hanem figyelmeztetésből: a névnél fontosabb, amit a név jelöl. Sőt, minél közelebb férközzünk az arc feltárásához, annál kevésbé fogjuk szükségét érezni, hogy megnevezzük a nyilvánvalót.

Úgy is mondhatnám, teljesen mindegy, hogy eme nagyon is komoly analízis tárgya fiktív vagy valós személy-e. Előbb-utóbb be kell látnunk, hogy a lehető legvalóságosabb figura is az én fikciós eljárásomnak esik kegyetlen medvecsapdájába. Az anonimitás megőrzésével voltaképpen a saját csapdáimtól szeretném megóvni őt.

A figura vázlatát a kép belső rendszerének alapos ismertetése szolgáltatja, a keretfeltételek számbavétele. Ez az ő egyik fő jellemzője is, s e jellemző sajátossága, hogy a keretfeltételeket nem elméletileg ragadja meg, hanem az első pillantás számára jellegtelennek tűnő részletek ügyes egymás mellé rendezésével. A portrénk esetében ez lehet akár a nyak köré tekert, és előtte megkötött mintás kendő, amelynek lelógó szárjai nem kétoldalt lifegnek, hanem akkurátusan előre és hátra simulnak, s az elülső rész szétterített szárnya elfedi az egész nyakat, és valamennyit a zakó szárnyai által közrefogott ingrész felső harmadából.

Ugyanígy lehet a feltételrendszer egyik sarokpontja az a pillanatra felvillanó kézmozdulat is, a határozottan összezárt tenyérnek az a laza csukló körüli íves taglejtése, amely finom, kifejező és mindig magyarázó. A portré tehát nem festmény, amely nyugodt és merev helyzetben ábrázolja a személyt, hanem inkább fénykép, amely nyugodtan megengedheti magának, hogy összevevessen, szortíroz-

zon, s végül kiválasszon egy tetszőleges pillanatot, amely a figura egy vagy több jellegzetességét viseli magán.

Az alany tehát magyaráz, kendővel a nyakán. Homloka ráncolódik, vastag szemöldökét felvonja, mint aki kijelentésével is kérdez, majd pedig válaszra vár, noha beszédének karakterére inkább az élesség, a súlyos kijelentések letétele jellemző, ezzel egyidejűleg az ötletszülés, az a fajta találékonyság, amely minden pillanatban saját erudíciójának roppant súlyát győzi le.

Kérdő tekintetéből kíméletlen és szikár észjárás következtethető, tanítójellegű pedantéria, a kulturális emlékezet belsővé tétele, de könnyed kézmozdulatával egyszersmind légiessé és elevenné is teszi a súlyos terhet, a holt tudást. Gesztikulációja beszédével rokon, önszavait vezényli. Ez nem teatralitás, hanem az állandó küzdelem tornája. A nyelvi rönkbe faragott neologizmusok.

Kommentárjaival jelzi az alakzatok és figurák rímeltetésének lehetőségét, amely elsősorban fogalmi művelet, és nem csupán hasonlítást, hanem „egy az egyben” felcserélést is jelent. Tekintetének járását inkább a válogatás, a térbeli és időbeli távolságokat ugrásszerűen befogni képes gyors mozgás jellemzi.

Nem helytelen vele kapcsolatban a szemlélő és a szemlélt tárgyi világ pozícióinak felcseréléséről beszélni, hiszen szavai a képiesített tárgyak felsorolását tartalmazták, sőt, a múlt pillanatai között tátongó réseket fantáziájának erőfeszítésével kitöltött fikciós térbe maga is beköltözik, s az eleinte lassan, majd egyre jobban nekiiramodó cselekményfolyamnak követőjévé válik. Nem kerül ki az ellenőrzése alól, de folyamatosan utána kell erednie önnön teremtményeinek, s ezt csak a téridőben való „teleportálással” képes megtenni, miközben sorra mutatja fel a történeti szegmensek lehetséges összefüggéseit. Olyan összefüggéseket, amelyeknek gyakorta az ellenkezője is igaz.

Észjárása nem zenei, hanem képi. Azok a nagy gondolkodók, akik saját személyes sorsuk terhét próbálják levetni magukról, rátekintésükkel eldologiasítják a tragédiákat. A mi alanyunk éppen fordítva van ezzel: tekintetével személyeséget tud kölcsönözni az élettelen tárgynak vagy a holt testnek. A legpontosabb, ha alkotóerejének nem történeti jelleget tulajdonítunk, hanem mesei beszédet. Mitológémák elvarratlan szálaikat csippentik két ujja közé, és húzza ki az élettelen anyag tömör testéből. A szál, ahogy ráfúj, sűrű szövetté bomlik.

A mi emberünk nem preparál, hanem konfabulál; vegyít és kiegészít. Csakis a *lehetséges* tárgykörében mozog. Tudása nem ákombákomok hieroglifája és a legkevésbé sem zsúfolt, elfeledett éléskamra lezárt traktusa vagy felesleges kincsek tára, hanem egy város, amely él, zajlik, mint az idő. Tudása arra van, hogy a lehetségeset lelje meg mindenben, amire csak rátalál, a valószerű pedig csak a mindent tudás szelíd akarásával megközelíthető. Így válik mesei beszéde fogvicsorogtató, véresen röhejes, nevetséges és örülten tragikus hősköteménnyé.

Igaz, nem festményről beszélek, hanem fényképről, de pontosítanom kell: a fénykép valós méretű, vagyis hatalmasra nagyított, de egyes részleteit olajfestékkel dolgozták át. Még az sem teljesen kizárt, hogy az átdolgozás elkövetője én magam voltam. A figura mögötti térben völgyek és hegyek látszanak, így a tér alkalmat ad arra, hogy a közelebbi és távolabbi dolgok elkülönüljenek.

A háttér múlt századok egymásra festett, egymáson átütő tablóképrészleteit mutatja. Németalföldi tájfestők stílusában Passau és Linz korabeli város-jelenetei, Hieronymus Bosch-t idéző narratív mozzanatok, melyekben egy holokausztörténet rajzolódik ki magyar kisváros díszletelemei között, s mindennek a visszája, a nevetséges fordítottja, a játékos átrajzolása, mely nem az átdolgozó kéz uralmát hivatott kifejezni, hanem a történetek szabadságát, a „minden egyszerre lehetséges” demokratizmusát, ami mégis egyetlen mesebeli univerzummá egységesül.

Az ember háta mögött, félközvetlen közelségben, kisebb majális. Háttal ülő alakok kisebb közösségeket alkotnak, középen egy nagyobb körben többen is ülnek, és egymás szavába vágva beszélgetnek, mulatnak, zsörtölődnek.

A portré helyzetét értelmezhetem úgy is, hogy az alanyunk ebben a félközvetlen közelségben, vagy ha tetszik: még belátható távolságban helyezkedik el a többiekhez képest, és éppen beszél valakihez. Hozzájuk tartozik, de elkülönül. Nem a kép készítőjéhez beszél, vele nem foglalkozik. Gesztusai szeretetteljesek, és egy egészen kicsit leereszkedőek, de erről tudomása van, és a gesztusgyakorlást nem féken tartja, hanem együttérésbe oltja; együttérző sürgetésbe.

A címzett valószínűleg csak fiatalabb, s így kevésbé tapasztalt. Neki mesél vagy mesélve magyaráz, talán éppen példákon keresztül. Történelmi példákon keresztül. Szemléltet.

Az egyik kezével, amely nem a magyarázatot dirigálja, hányavetin hátrabök, s a kinyújtott mutatóujj éppen egy távoli város jelenetének közepét érinti meg, mintha ez volna a magyarázat mesebeli megjelenése.

A város vesztegzár alatt, körben lezárt kapuk, de odabent zajlik az élet, a főtér kútjának vizében csillog a sok pénzérme, melyeket az élők fürge ujjai a halottak tiszteletére pöcköltek a vízbe.

Holt teremtményeivel éppen olyan szolidáris, még a legkíméletlenebb pillanataiban is, mint az élőkkel.

A személyiség visszamenőleges elbeszélői kimentése nem ártalmatlan művelet, és éppen ezért, mert nem csak esztétikai szempontok szerint ítélni lehet meg, hiszen komoly erkölcsi tétje van, vannak benne erkölcsileg vitatható mozzanatok is... Olyannyira így van ez, hogy fel kell tennünk a kérdést: vajon maradt-e személyiség ama nevek mögött, amelyek úgy csendülnek meg egy-egy esemény felidézésekor, mint amikor aprópénzzel fizet a vevő.

Az ember ujjá a szökőkút csúcspdíszét érinti, és egészen úgy, mintha a tér lehetetlen játéka volna, az ujj alatt a városra egy csíkban árnyék vetül. Ezen a csíkon halad végig egy időse férfi.

Ahogy jobban szemügyre veszem a házfalakra felkapaszkodó surlófényt, mintha nem is nappali világosság volna, hanem a telihold fénye. Pedig meg merem volna esküdni, hogy az előbb még nappali fénynek tűnt. Meghökken a város napszaki elkülönülése a háttér egységes világrendjétől. Talán épp ezért válik az ember szemléltetőeszközévé.

De vajon honnan láthatja, ha egyszer háttal ül neki? Vajon nem az ő deiktikus gesztusa bontotta meg a nappali fényt? Hiszen most a mutatóujja sem vet árnyékot. Körülötte csak ezüstös derengés. S ha vesztegzár alatt áll a város, akkor vajon

a ragály büntetés-e. Vajon bűnös városról van-e szó? Az imént olyan taktilisnak tűnt a benne zajló élet!

A rámutatásban rejlik-e isteni ítélet, a teremtés akadálytalan és személytelen kívülállásának törvénye, vagy ez maga a megrendülés? A teremtő megrendülése önmaga elfogódottsága miatt – amelyet nem várt?

Az ujj már nem a szökőkútra bök, egyáltalán nincs a megszokott helyén; a magyarázó másik kézfejnek tükörpárja lett. A város kapui nyitva, ismét ragyog a nap, és zajlik az élet: gyerekek labdázna a templom mellett, egy kovácsműhely nyitott ajtajában látni az üllőt, rajta az izzó vasat, s bár a kép kápráztatja a szemet, de most mintha hallható is volna a távoli kopácsolás.

Az alany helye: húlt hely. A város távoli játékterében találok rá egy kis idő múlva. Az idős férfi előtt áll, hátratett kézzel, melyben táskáját lóbálja, s enyhén előredöntött törzzsel hallgat. Hallgatja az öregurat, mint beteget a diagnoszta – a bűnös városról.

E számunkat nyomta és kötötte a Print 2000 Nyomda Kft.

print 2000
NYOMDA KFT. KECSKEMÉT

6000 Kecskemét, Nyomda u. 8.

Tel.: +36 76 501 240; Fax: +36 76 501 249

E-mail: info@print2000.hu

www.print2000.hu

Folyóiratunk megjelenítését a Nemzeti Kulturális Alap

Nemzeti Kulturális Alap

támogatja.